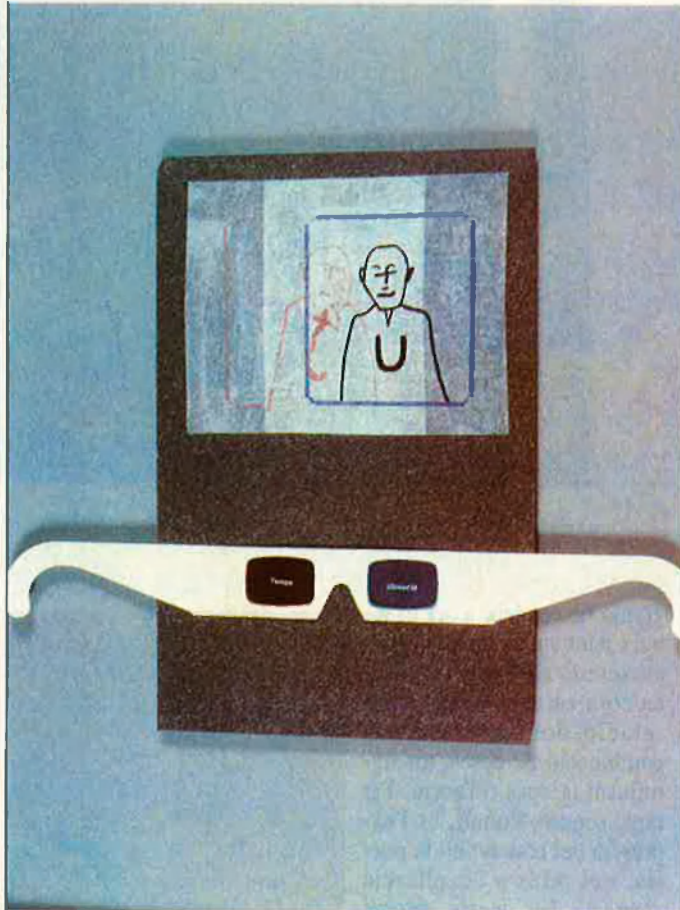

Poesia visual de l'estat espanyol

Des de fa un any el més significatiu de la poesia visual s'exposa, itirenantment, per tot Catalunya. La mostra, concebuda com a homenatge als creadors, és la primera d'aquestes característiques.

No cal remuntar-se a la Babilònia del segle VIII abans de Crist ni a la Grècia clàssica per a adonar-se que la relació entre poesia i imatge té uns antecedents molt rics i sovint desconeguts. La vida quotidiana, per exemple, ens sacseja contínuament amb missatges-idea, concisos i efectius que tenen la forma icònica com a vehicle principal. La publicitat se serveix repetidament de poemes visuals, convenientment recontextualitzats, dels quals s'ha suprimit l'emoció artística en benefici d'una seducció d'una altra mena. Els orígens d'aquesta forma expressiva, en rigor, són difícils d'establir. Es pot afirmar però que, amb alts i baixos segons les èpoques, impregna tota la nostra cultura. El seu caràcter experimental, la seva circulació difícil, les condicions tècniques amb què s'elabora, l'allunyament dels circuits comercials de l'art i de la literatura en fan sovint una mena de viver de marginalisme. A voltes, una assimilació precipitada amb l'art conceptual, amb el patchwork, o amb altres corrents artístics contemporanis, l'han fet aparèixer als ulls del públic com un llenguatge subsidiari. Ja va dir Joan Brossa que no havia de confondre's un poema visual amb una pintura. És cert que, igual que l'art conceptual, interroga radicalment l'espectador sobre la seva posició respecte a l'obra, o bé com el minimal, busca la concentració i l'impacte de la forma senzilla. Tant de l'un com de l'altre la separen, però, uns orígens, un llen-

Xavier Canals, *Teu*.

guatge específic i una voluntat de diferenciació.

Dels dies 8 al 28 de novembre, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha presentat a Tarragona la primera exposició organitzada als Països Catalans sobre poesia visual de l'estat espanyol. La mostra, que s'inicià amb caràcter itinerant ara fa un any a Lleida i que ha de visitar encara diverses poblacions catalanes, aplega el més significatiu de la producció actual a la pell de brau, i ahora vol ser un homenatge als creadors més

constants i conseqüents. Per això, els criteris seguits en la selecció d'obres i participants s'han inspirat en tres principis: un criteri geogràfic, que agrupa el participants per nacionalitats; un criteri de rigor i trajectòria dels participants, que tendeix a valorar més la continuïtat i la consolidació d'un llenguatge personal que el volum de producció; i un criteri cívic, segons el qual l'organització ha prescindint d'alguns autors molt reconeguts però que sota el règim franquista van exercir un oficialisme desvirtuador de la

feina dels autors compromesos amb les llibertats. En aquest sentit, s'ha adoptat un plantejament de conjunt que trenca amb la visió hegemònica i un xic distorsionada de la poesia visual dels darrers 30 anys. En aquest sentit, els comissaris Xavier Canals, Josep M. Calleja i Jordi Vallès han volgut valorar el paper rellevant dels poetes visuals catalans, andalusos i canaris, sovint minimitzada en els panorames hispànics de conjunt i, així, com diu Víctor Infantes, "traçar els buits del franc tirador perseguit".

Al costat dels patriarques de la poesia visual encara actius com Joan Brossa, Juan Hidalgo i Guillem Viladot, hi són representades les figures més actives i reconegudes com J.M. Calleja, Gutiérrez Colomer, José Antonio Sarmiento, Xavier Canals, Jordi Vallès, Pablo del Barco, Juan Carlos Aberasturi, fins a un total de 19 participants amb una cinquantena d'obres, la immensa majoria recents.

Al llarg dels darrers anys són moltes les transformacions esdevingudes en el panorama hispànic des del punt de vista de suports, referents i tècniques, sempre partint d'una fidelitat i un rigor en les propostes. Aquesta mostra, que no vol ser una retrospectiva, ans una mena de fotografia actual de la situació, posa en relleu aquesta riquesa. Permet obrir-nos a diferents sensibilitats i maneres de fer, des de propostes d'orientació conceptual fins a l'espacialisme, passant per les propostes entorn del corrent Fluxus, la poesia con-

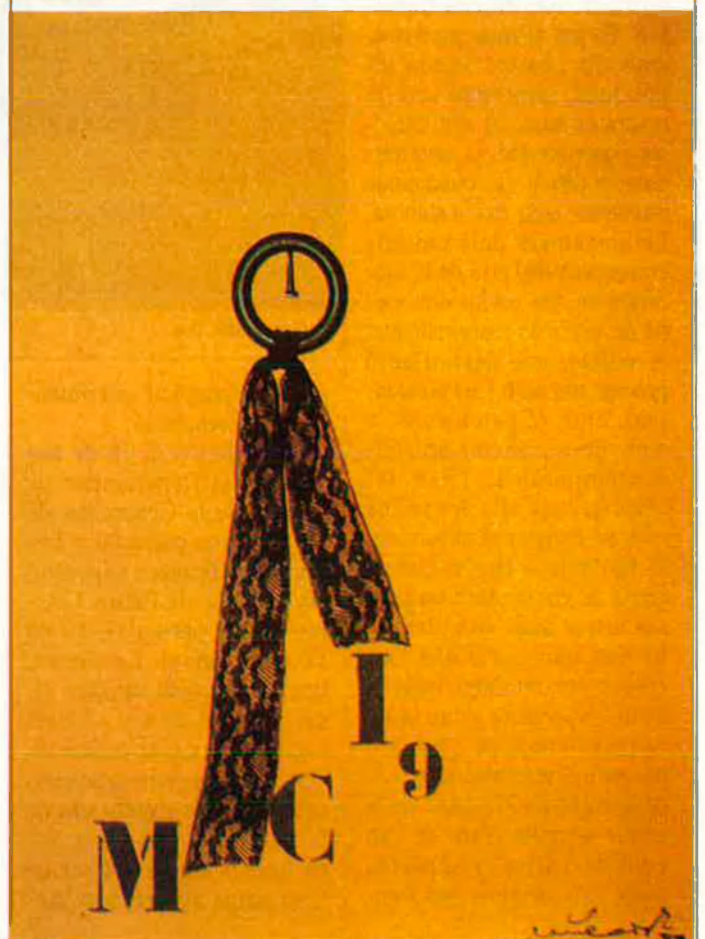
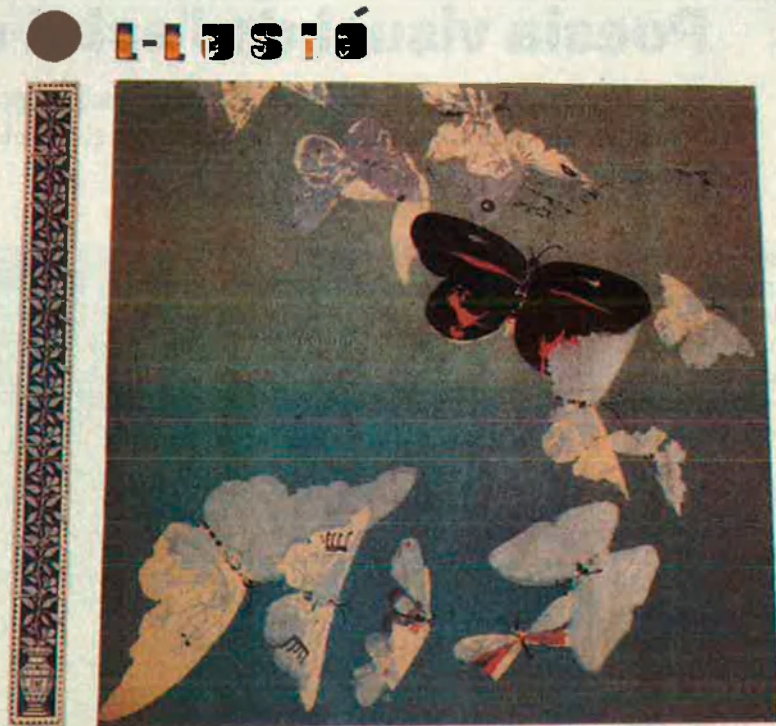
creta, l'opticisme, o el minimalisme, sense oblidar l'intercanvi que s'estableix entre els diferents orígens geogràfics dels participants i la diversitat generacional.

¿POESIA EXPERIMENTAL O VISUAL?

Alguns autors utilitzen el terme experimental a l'hora de designar el conjunt d'aquesta poesia no discursiva. Això permetria, per exemple, integrar, sempre segons aquesta opinió, els diferents corrents poètics que conviuen en l'estètica contemporània, sobretot d'ençà dels moviments de postguerra: poesia fònica, fonètica, permutativa, lletrisme, poesia concreta, poema-acció, poesia espacialista, poema objecte, treballs plàstics, etc. En canvi, per a Xavier Canals, estudiós i pedagog de la poesia visual, l'adscripció de tota aquesta experiència visual a una genèrica poesia experimental on cabria tot esdevé confusa i distorsionadora. No es tracta simplement d'una interrelació entre paraula i imatge, sinó d'una expressió sintètica específica, no subsidiària de cap altra. En conseqüència, el poema visual ha de demarcar-se tant de la pura expressió plàstica com de la investigació exclusivament verbal. Segons aquesta concepció, que ha servit a canals de fil conductor per a organitzar diferents exposicions a Catalunya. La poesia visual és "el metallenguatge poètic de l'escriptura que es mou a l'entorn de l'ideograma". I és que aquesta pràctica fusiona els elements reflexius i els sensibles, a exemple de l'escriptura ideogramàtica en què s'inspira. L'ideograma, base de la llengua i la cultura xineses, com és sahut, ofereix segons Ezra Pound una idea aclaridora de l'activitat poètica en general. Un ideo-

grama no tendeix a ser el dibuix d'un so, ni un signe que el recordi, sinó el dibuix d'una cosa en una posició i una relació donades, o d'una combinació de coses, tot significat la cosa o l'acció. Per tant, segons Pound, és l'expressió del concret en la poesia, i el refús a l'explicació abstracta. Fer poesia, sempre segons Pound, seria no parlar de les coses sinó inventar els mitjans per veure-les millor. Aquesta indicació teòrica ens és útil per a situar la poesia visual, la qual, d'altra banda, no necessita ser explicada. Sigui com sigui, tant en les seves manifestacions nacionals com en l'àmbit internacional, palesa admirablement aquesta síntesi poètica, sense excloure'n l'element ètnic, articulat de manera subtil en la mostra.

La poesia visual ha desplegat múltiples connexions amb altres llenguatges, sobretot a partir de mitjan anys cinquanta, època en què es-

clata el moviment de la poesia concreta al Brasil, de la mà del grup Noigandres —amb Pignatari i Gomringer—, posteriorment, havia de prendre una dimensió planetària. Pel que fa a Catalunya, a més del paper de l'anomenada primera avantguarda literària, amb noms com Junoy o Salvat-Papasseit, cal no oblidar altres precedents menys coneguts, com ara el de Carles Sindreu, que a la dècada dels trenta publicava retrats cal·ligramàtics d'esportistes a *L'Esport català*. A la postguerra, a més del paper fonamental de Guillem Viladot, autor del primer llibre de poesia concreta publicat a l'estat espanyol (*Metaplasmes*, 1959) i per Joan Brossa, que des dels primers 40 assaja formes poètiques no discursives, destaca el treball de Josep Iglésias del Marquet, autor de *Persistència del cercle* i *Postals nord-americanes*, totes dues a la

dècada dels 70. Aquest autor va ser responsable, al costat dels dos anteriors, de la primera mostra pública organitzada a Catalunya sota el franquisme, l'any 1971, a la Petite galerie de Lleida. Miquel Arimany sistematitzava algunes de les característiques del poema visual a l'avantguardisme en la poesia visual catalana, (1971), com ara la conjunció d'elements fonètics i visuals, l'ús d'elements tipogràfics en forma unitària o en sèrie, la valoració òptica el signe semàntic, el relleu del suport i la integració, com a part essencial o secundària, de fotografia, disseny, gravat o cartell. Per a aquest autor, l'obra havia de ser "percebuda en un sol cop d'ull, a través del sistema de suggeriments implícits en el poema". D'aquesta manera, tots i cadascun dels elements visuals i d'altra mena que configuren el poema no són valorats exclusivament com a elements estilístics o singulars de la personalitat d'un autor, com en la pintura, sinó en funció de la seva correspondència amb els signes ideogramàtics.

Així, més enllà dels embolcs terminològics, els poetes visuals van abandonant aquelles "urgents poètiques de campament" i mostren, a través d'una manera de dir rigorosa, que el substantiu poesia no al·ludeix tan sols al joc poètic present en major o menor grau en qualsevol de les arts, sinó a la investigació poètica de les iconografies quotidianes.

Com diu Josep M. Calleja, l'eclèctic i sumptuós artífex de les cèlebres Caps.a, es tracta de passar la pàgina, de fer el salt del paper a l'espai, per mitjà de la combinació de diferents codis i signes, de les diferents extensions dels sentits.

Ramon Lladó

